Instanțele virtuale – o soluție pentru sistemul de justiție ?



Va imaginați o ședința de judecata în care judecatorul se afla în București, reclamantul și avocatul sau în Berlin, iar partea adversa în Timișoara? Judecatorul pornește aplicația dedicata, declara ședința de judecata deschisa, iar instanța, parțile și eventualii martori se pot asculta și vedea reciproc și pot dezbate cazul, pentru ca la final instanța sa ramâna în pronunțare cu privire la soluție.

Un astfel de scenariu este cu totul plauzibil atunci când vorbim de justiția viitorului şi ritmul alert în care evolueaza tehnologia pe zi ce trece, având în vedere numeroasele avantaje pe care le prezinta, nu doar pentru justițiabili, dar și pentru ceilalți actori ai sistemului de justiție, fie ca vorbim de magistrați, avocați sau de sistemul auxiliar al instanțelor de judecata.

Considerata înca din cele mai vechi timpuri un loc sacru în care justiția se înfaptuiește, sala de judecata își deschide treptat porțile spre noile tehnologii, prin îmbrațișarea unor tehnici moderne pentru facilitarea accesului la justiție și desfașurarea în bune condiții a actului de justiție.

Daca inițial aspectele discutate în cadrul ședinței erau notate doar în caietul grefierului, astazi, ședințele de judecata sunt înregistrate audio, iar parțile pot solicita obținerea înregistrarilor. De asemenea, transmiterea pe cale electronica a documentelor este acum posibila, unele instanțe având și portal internet dedicat în acest scop.

Posibilitatea administrarii probelor de catre avocați, inclusiv audierea martorilor, atenueaza principiul nemijlocirii care guverneaza procesul civil. De asemenea, în procesul penal, administrarea probelor poate avea loc prin mijloace la distanța, de exemplu, audierea martorilor sau a inculpatului care poate avea loc inclusiv prin videoconferința. Pot oare astfel de situații sa reprezinte primii pași catre implementarea unor instanțe virtuale?

Cum s-ar desfașura o ședința de judecata virtuala?

O ședința de judecata virtuala ar presupune ca fiecare dintre parțile unui proces sa aiba posibilitatea de a se conecta la o platforma special creata accesibila prin internet, iar discuțiile purtate de instanța și parți sa aiba loc prin videoconferința.

Parțile ar avea posibilitatea sa încarce documente în platforma în timp real, astfel încât acestea sa poata fi primite și analizate de ceilalți participanți chiar în cursul ședinței. Totodata, prin intermediul funcțiunilor interfeței, judecatorul ar controla modul de desfașurare a ședinței, dând cuvântul parților și ascultându-le în ordinea tradițională prevazuta de lege, pentru ca în final sa declare închise dezbaterile în vederea pronunțarii soluției.

Desigur, toate aceste facilitaţi pot fi adaptate şi îmbunataţite în urma unor consultari continue cu actorii implicaţi în realizarea actului de justiţie şi nu numai, dar şi prin dialog cu statele care se afla în stadii mai avansate pe acest subiect.

Exemple de bune practici deja adoptate

Primele şedinţe de judecata virtuale deja au avut loc: de exemplu, în China (Hangzhou) se desfaşoara un program pilot în ceea ce priveşte disputele e-Commerce în care şedinţele de judecata propriu-zise se desfaşoara prin videoconferinţa, iar reprezentanţii parţilor au posibilitatea de a fi identificaţi printr-un software de identificare faciala[1]. Totodata, parţile au posibilitatea sa aleaga în ce masura doresc ca litigiul lor sa fie soluţionat în prima faza *online* sau *offline*, iar faza apelului se desfaşoara întotdeauna potrivit metodei tradiţionale, direct în faţa judecatorilor.

De asemenea, în Regatul Unit a avut loc un astfel de proces virtual, într-un dosar de valoare redusa, în care se contesta o taxa de 1.200 lire, parţile fiind extrem de încântate pentru ca au putut sa evite costuri substanţiale şi sa obţina soluţia într-un timp mult mai scurt[2].

Compatibilitatea cu dispoziţiile legale naţionale

Se pune întrebarea în ce masura astfel de mijloace tehnice ale viitorului ar fi compatibile cu specificul procedurii naţionale şi în special cu anumite principii care guverneaza procesul civil, precum publicitatea şi nemijlocirea.

Cu privire la publicitate, articolul 127 din Constituţie consacra caracterul public al şedinţelor de judecata. Însa acelaşi text permite stabilirea prin lege a unor atenuari sau chiar excepţii de la principiul publicitaţii.
De asemenea, Curtea Europeana a Drepturilor Omului a stabilit ca publicitatea procedurii organelor judiciare menţionate la articolul 6 paragraful 1 din Convenţia pentru apararea drepturilor omului şi a libertaţilor fundamentale are drept scop protejarea justiţiabililor împotriva unei justiţii secrete care scapa controlului public[3]. Însa Curtea de la Strasbourg a stabilit totodata ca respectiva cerinţa nu trebuie interpretata literal, ci în funcţie de particularitaţile procedurii într-o anumita cauza[3].

Credem ca în contextul organizarii unor „instanţe virtuale" principiul publicitaţii ar putea fi menţinut şi poate chiar largit în masura în care publicul larg ar avea posibilitatea de a urmari şedinţa de judecata cel puţin prin transmisia audio.

De altfel, legiuitorul preconizase deja ca în anumite situaţii judecata sa nu mai aiba loc în şedinţa publica. Spre exemplu, procedura în camera de consiliu nu are caracter public şi a fost conceputa din motive de celeritate a actului de justiţie, „*având în vedere ca existenţa salilor de consiliu şi de judecata vor permite soluţionarea unui numar mare de cauze în acelaşi timp*". Cu toate acestea, aplicarea acestei proceduri a fost prorogata[5] şi recent chiar eliminata[7] din cauza lipsei infrastructurii necesare. În acest context, implementarea şedinţelor de judecata virtuale pentru anumite tipuri de cauze ar putea reprezenta o soluţie eficace pentru compensarea actualelor lipsuri administrative.

Cu privire la principiul nemijlocirii reglementat de articolul 16 din Codul de procedura civila, acesta vegheaza ca toate probele sa fie administrate direct în faţa judecatorului, care trebuie sa poata constata în mod direct, prin propriile mijloace conţinutul faptic relevant, astfel încât s-ar putea considera ca un proces virtual ar încalca aceasta obligaţie. Cu toate acestea, principiul nemijlocirii nu exclude automat administrarea probei prin intermediul videoconferinţei, în acest sens Curtea Europeana a Drepturilor Omului constatând într-o hotarâre faptul ca „ *participarea reclamantului la judecata în apel prin videoconferinţa nu a plasat apararea într-o poziţie substanţial*

dezavantajoasa în raport cu alte parți din proces și ca interesatul a avut posibilitatea sa își exercite drepturile și facultațile inerente noțiunii de proces echitabil, așa cum reiese din art. 6 din Convenție, dispoziție care nu a fost încalcata".[7]

Mai mult, exista situații în care legea prevede în mod expres derogari de la principiul nemijlocirii, ca de exemplu în cazul stramutarii, în ipoteza admiterii cererii de abținere/recuzare, cazuri în care probele pot fi menținute, dar și în situația administrarii probelor prin avocați în litigiile patrimoniale[8], aceste excepții având la baza rațiuni de celeritate și eficientizare a administrarii justiției.
Conchidem ca nu ar trebui sa existe o incompatibilitate între o astfel de procedura de judecata și principiile fundamentale ale procesului civil.

Concluzie

Ședințele de judecata virtuale ar putea asigura o mai mare celeritate a actului de justiție, costuri mai reduse atât pentru justițiabili, cât și pentru instanțe, dar și un acces mai facil al justițiabililor la serviciile instanțelor în condițiile în care tot mai multe persoane folosesc astazi internetul.

Ca aplicabilitate practica, ședințele virtuale ar putea fi potrivite, de exemplu, în situația judecarii în prima instanța a litigiilor de valoare redusa, a celor cu un grad redus de complexitate sau atunci când parțile își dau acordul prealabil pentru o astfel de procedura.

Pe de alta parte, din punct de vedere logistic, nu toate instanțele din România ar fi pregatite la acest moment sa îmbrațișeze noua metoda, având în vedere ca, din pacate, nici macar dosarul electronic nu a fost înca implementat la nivelul tuturor regiunilor. Cu toate acestea, implementarea instanțelor virtuale ar reprezenta un real progres pentru justiția secolului 21 și, de ce nu, la un moment dat, o inevitabila realitate.

---

1. Platforma de internet dedicata poate fi accesata la adresa https://www.netcourt.gov.cn/portal/main/en/index.htm;
2. A se vedea https://www.theguardian.com/law/2018/mar/26/first-virtual-court-case-held-using-claimant-laptop-camera;
3. Cauza AGVPS- Bacau împotriva României (Cererea nr. 19750/03, Hotarârea din 9 noiembrie 2010, disponibila la adresa http://ier.ro/sites/default/files/traduceri/cedo-19750-03.pdf;
4. Cauza Pretto și alții c. Italiei, Hotarârea din 8 decembrie 1983 disponibila la adresa http://echr.ketse.com/doc/7984.77-en-19831208/view;
5. Cercetarea proceselor în camera de consiliu a fost prorogata succesiv pâna la data de 31 decembrie 2020 fața de lipsa infrastructurii necesare;
6. A se vedea Legea nr. 310/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedura civila, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative publicata în M. Of. nr. 1074 din 18 decembrie 2018 prin care se modifica art. 240 Cod procedura civila. Potrivit legii astfel cum a fost modificata „Cercetarea procesului se desfasoara în sedinta publica, cu citarea partilor, daca legea nu prevede altfel. Dispozitiile art. 154 sunt aplicabile."
7. A se vedea C.E.D.O., cauza M. V. contra Italiei, para. 76, Hotarârea din 29 iunie 2006, disponibila la adresa http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-77246&filename=001-77246.pdf&TID=thkbhnilzk;

8. Aceasta procedura a fost introdusa pentru prima oara prin OUG 138/2000, în nota de fundamentare specificându-se faptul ca „părțile interesate în stabilirea în termen cât mai scurt și cu buna-credința a situației de fapt reale, vor avea posibilitatea legala sa realizeze administrarea probelor prin avocații sai, sub controlul operativ al instanțelor”. Nota de fundamentare este disponibila la adresa http://www.cdep.ro/proiecte/2004/400/10/9/nf419.pdf.